

UČITELJSKI T O V A R Š.

~~~~~
List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dan vsakega mesca, in velja za celo leto v tiskarnici in po pošti 2 gl. 50 kr., za pol leta 1 gl. 30 kr. nov. dn.

Tečaj II.

V Ljubljani 1. junija 1862.

List II.

Učiteljskim pripravnikom.

Ni stanú v človeški družbi, ki bi ne imel odmenjenih dolžnost. Vsakdo, kateri si izvoli kak stan, že s tem sam kaže, da hoče vse to dopolnovati, kar potem njegov stan zahteva. Da bi pa vsakdo mogel spolnovati vse, kar tirja njegov stan, je pa naj pred treba, da vé, ktere in kakšne so njegove dolžnosti. Vendar to še ni dovolj; imeti mora tudi dobro in terdno voljo, da vse dolžnosti, kolikor more, na tanko dopolnuje. Le tisti je mož v svojem stanu, ki vednost in voljo vzajemno druží. Tako je pri vsakem, tedaj tudi pri učiteljskem stanu.

Imeniten je izreznikov in učiteljev poklic; izročá se jima naj zlahtnejša stvar na svetu — človek, — da ga pripravljata za vse namene časnega in večnega življenja. — Učitelj pa je izreznik in učitelj ob enem. Tedaj je njegova naloga neizrečeno važna.

Ljubi učiteljski pripravniki! ne mislite tedaj, ko pripravnístvo dokončate, da se vam potem ni treba več učiti, in da ste si že v kratkem času pridobili vseh potrebnih rečí za svoj imenitni stan. Pedagogično polje je široko; mora se tedaj vedno bolj poznavati in poskušati, kako se naj bolje in spešno obdeluje. Prizadevati si tedaj morate, da si vedno pridobujete novú znanost in učil pri svojem težavnem delu. Berite tedaj

radi dobre pedagoške knjige in časopise *), posnemajte bolj izurjene učitelje, ter družite z znanostni svoje djanske vaje.

Nam slovenskim učiteljem pa mora biti še posebno materni jezik globoko pri sercu. Premalo je še to, ljubi mladi učitelji, če se ne sramujete slovenskega jezika; morate ga tudi, kolikor je mogoče, krepko podpirati. Tega pa ne morete storiti, če z rodoljubljem ne družite tudi tega, da se domačega jezika vedno bolj učite in spoznavate, kako je mičen in sposoben za vse različne predmete. Slovenski jezik zanemarja le tisti, ki ga ne zná in ne vé, koliko je vreden.

In ravno to je krivo, da ima naš mili jezik še toliko nasprotnikov. Dobri učitelji pa so krepki branitelji njegovi. Ali je tedaj čudno, da naši nasprotniki tudi učitelje napadajo z različnim orožjem? Mi smo živo prepričani, da v ljudski šoli ne more drugi jezik biti učni jezik, kakor materni. Kdor drugače misli in modruje, je res slamnat pedagog, in ne zasluži, da bi se mu odgovarjalo. Taki so, post., Triesterčni dopisuni et comp. etc. — Slovenski učenci potrebujejo slovenskega nauka in tedaj slovenskih učiteljev, in sicer takih, ki slovenski jezik znajo ne samo za potrebo lomiti, temuč da ga tudi gramatikalno razumejo, govoré in pišejo. Tedaj ljubi pripravniki in mladi učitelji, vcepite si v serce pred vsem drugim pravo ljubezen do maternega jezika, in vidili bote, da bo potem ves vaš šolski poduk tečen in ven in ven na pravi podlagi.

Mil. Vígele.

Telesno kaznovanje.

(Dalje.)

Nekteri pa terdijo, da učenik, ki v šoli šibo rabi, vse ali saj nekoliko spoštovanja zgubi. Kar to zadene, je prvič treba pomisliti, da je učenik postavljen, da podučuje, ne pa, da kaznuje; spoštovanje mu gre ne zavoljo tepenja, ampak zavoljo učenja. Drugač bi bilo, ko bi ne bilo tako, — tedaj

*) Sprejmi, mili „Tovars“ serčno zahvalo za svoje prizadevanje. Zeló zeló smo Te potrebovali. Naj bi Ti tudi v naši deželici (Koroški) vsaki slovenski učitelj gostoljubno odperl vrata v svojo izbo!

narobe, t. j., da bi bil tisti učenik naj bolji, ki naj bolj tepe. Drugič pa, ko bi učenik zavoljo tega zgubil spoštovanje, ko s šibo kaznuje, bi tudi škodo terpel na svoji časti vselej, kolikorkrat bi moral kaznovati — bodi si že tako ali tako, — in na zadnje bi vso čast zgubil. Kaj je mar učenik tega kriv, ako nerodne, nevbogljive ali pa še celó hudobne otroke v šolo dobi? Ali mu sme vse jedno biti, če otroci kaj znajo, ali nič ne znajo, če se lepo vedejo, ali če se slabo in gerdo obnašajo. To bi bilo bolj gerdo zanj, kakor pa če nevbogljive otroke ukrotuje in po zasluženju kaznuje, ker učenikova čast ne izhaja tolikanj od pripomočkov, ktere mora rabiti, ko svojo dolžnost spolnuje, kakor pa ravno iz tega spolnovanja njegovih dolžnost; postavljen je pa zato, da podučuje, ne pa da kaznuje. Ako pa ne gre z lépo, more pa iti z gerdo.

Tretjič mislim, da še nobenemu ni merzelo, viditi očeta, kako je nevbogljivega sina strahoval, čeravno je šiba pela, da le oče pri tem ni bil strastin in togotin; jaz menim, da še nobenemu ni na misel prišlo, da bi takšnega očeta zavoljo tega manj spoštoval. Ali učenik bo pa zgubil čast, ako bo nevbogljivega in terdovratnega učenca nekoliko našeškal?

Vendar pa jaz nikakor ne mislim, da sme šiba večkrat peti, pa ne zavoljo tega, kakor da bi ktereга osramotila ali mu čast kratila (oboje to ne velja), ampak zavoljo tega, ker jo je malokdaj treba, in ker se mora vse drugo zaporedoma poskušati, preden po šibo sežemo. Tudi bi popolnoma brez nje shajati mogli, ko bi smeli, kakor na gimnaziji, naj bolj nevbogljivim in zabitim otrokom vrata pokazati. Za dobre in slabe znamnja v zapisniku se pa otroci, pa tudi njihovi starši premalo zmenijo. Vse drugače je tedaj po višjih šolah, kjer se dijaki bolj boje slabega klasa, kakor pa v ljudski šoli šibe.

Mislim pa, da učenik, ki po pameti vé šibo sukati, veliko manj zlega s tem v šoli napravi, kakor pa tisti, ki obudi pri otrocih hrepenenje po časti in hvali. Tedaj je šiba le za nevbogljive otroke. Da se le prepogosto ne rabi, ne škoduje nič, marveč veliko koristi. Napčno se zamore vsaka reč rabiti, tedaj tudi šiba. Kakor pri vseh šolskih rečeh, tako je tudi tukaj vse tako, kakoršen je učenik. Med tem ko v nekteri šoli le šiba kraljuje, se v drugi šoli le malokdaj rabi, pa vendar ta šola memo une ni kar nič slabēja. Zakaj neki? Mislim, da smo učniki v šoli vse premalo resnobni in doslednji, in od tod

pride, da je večkrat šibe potreba. Ker se pa le toliko zoper šibo piše in govori, postanejo nekteri vestni učitelji boječi, ter mislijo, da se pregreše, če kdaj za njo primejo. Vprašam pa tukaj le to: Ali ni bolj pametno otroku, če ni miren, nekoliko šibice pokusiti dati, kakor pa pustiti, da bi celo uro klečal? — Učitelji brez šibe že perve dni ne morejo ukrotiti divjih, razposajenih in lenih otrok; vpehani in otrudeni zapusté konec tedna šolo, ter Boga zahvaljujejo, da nastopi dan počitka. Vest jih ne more tolažiti, da bi novo vodilo, ktereга so bili se pri-jeli, boljše bilo; tako se zopet bojé prihodnjega tedna, ker bodó ravno kej takšnega mogli skušati. V tolažbo teh zapišem te verstice, ne pa, da bi kateri moje besede tergal iz konteksta in po svetu trobil, da je mladost po Slovenskem tako sirova, da se ne dá drugače, kakor pa s palico ukrotiti, učitelji pa tako malo olikani, da ne razumejo drugače podučevati, kakor pa s šibo i. t. d.

(Konec prih.)

Nauk v branji v srednjem in višjem razredu ljudskih šol.

(Dalje.)

Do zdaj smo govorili od težav, ki otroka zaderžujejo, da na zapopadek ne porajta, kakoršnih je treba iskati pri otroku samem. Prestopimo se zdaj na takšne, kakoršne so večkrat v reči sami. Tukaj razločujemo tvarino in obliko.

Tvarina sama po sebi se težko razumé, če:

1. ima kaj takšnega v sebi, kar si otrok po svoji navadi ne more poodčitati;
2. če presega otročjo pamet;
3. če je nasproti temu, kakor si otrok reči domišljuje.

Poglejmo vsako teh reči bolj na tanko. Nekatere vaje v branji popisujejo in govoré od reči, rastlin, žival, krajev, šeg in navad, kakoršnih otroci ne poznajo, in kar si tudi poodčitati ne morejo. Take vaje ne bodo otrok mikale, ako se reč od ktere se bere, v podobi ne pokaže, ali pa kadar govorimo od ptujih šeg in navad, ako jih domačim ne primerjamo. Če se ne more otrokom branje poodčitati, je bolje, da se nič ne govori.

To veljá tudi pri zemljopisju, če ni dotičnih obrazov. Drugače pa je to, kadar se govori od žival, kako de živé, kaj de človeku koristijo i. t. d.

Po naših berilih vendar v tej reči ni ravno veliko težav. Nekatere vaje so pa takšne, da jih otrok ne more razumeti, da presežejo tedaj njegov razum. Takšno branje bi bilo post., če bi se ljudske naprave in vredbe v obče premišljevale, kadar bi se govorilo od dolžnost, pregovorov, izrek, — večkrat pa tudi, če se med povesti in popisovanje vpletajo vsake baže premišljevanja. Otroci, ki beró take reči, morajo imeti že bolj zrelo pamet, kakor je pri njih navada. Kadar učenik pustí takšne vaje brati, naj tako ravná, da bo posamezne posnete (abstraktne) stavke pojasnil z izgledi, kakoršni so v življenju, in to naj pa potem na občno prenese. Ko bi p. hotel otrokom dopovedati, kaj da je ljudovlada, samovlada, vstavna vlada, bo moral rabiti domače prilike, da bo potem otrokom mogel abstrakten zapopadek razjasniti. Ko bi učenik otrokom razlagal pregovor: „Lenoba je mati vse hudobije“, bi malo opravil, ko bi tukaj začel opraševati, kaj je lenoba, kaj hudobija, zakaj se lenoba imenuje mati vse hudobije. Bolje bi bilo, ko bi prašal, kako imenujemo tistega človeka, ki rad brez dela pohaja, kteremu se nad vsakim delom stoži i. t. d. Potem še le pride občno premišljevanje. Ravno tako p. „Ljubezen vse preterpi, vse zljajša“ i. t. d.

Tako bi se pri otrocih veselje zbudilo, in nekaj bi se že pripomoglo, da bi se splošno razumelo. Sicer je pa skoraj boljše, take vaje izpuščati.

Taka vaja v branju se mi je zdela v I. nemškem berilu: „Der heilige Martin“, ktero javalne otroci, čeravno rojeni Nemci razumejo.

Sploh se tukaj učitelj pregreši, ako se prave stopinje ne derži, od lahkega precej na težko prestopi, pa hoče da bi majhni otroci kaj takšnega razumeli, kar je že nekoliko odrasčenim težko razumeti. Učitelj ne sme nikoli, pa tudi pri branju ne pozabiti, kakšne ljudi ima pred sabo. Ako se otrokom pretežke vaje v branju nakladajo, ne bodo tvarine razumevali, pa tudi kasneji ne urno brali. Povedano je že bilo enkrat v tem listu, zakaj da se pesmi ne smejo pretresovati; pristavljamo pa še to, če je p. otrokom letosi ena reč nerazumljiva, jo bodo drugo leto lahko razumeli, da jih bo le učenik na to napeljal.

Otrok hoče, da to, kar bere, tudi občuti. Ni mu še zadosti, da branje le razumé, ampak on si rad kaj domišljuje in se s svojim sercom (nagnjenjem) vdeležuje. Ne more zapopasti, kako resnobno je vsakdanje življenje. Reči in zgodbe, ki ga obdajajo, domišljuje si vse drugače, kakor so v resnici, tedaj je njegov svet poln čudnih reči. *)

Tedaj tako z veseljem posluša čudapolne pripovedi, pravljice, basni, legende ali svete povesti. Tam opazuje osodo blagih in dobrih ljudi, se vojskuje z nedolžnostjo zoper pregrehe, se poteguje za blage značaje, se spodbuja nad stanovitnostjo in vdanostjo v voljo božjo, nad zvestobo pa jih mravlje spreletujejo viditi, kako hudobnega poslednjič pravična osoda zadene. To pa ni samo pri malih, ampak ves čas, dokler v šolo hodijo, večidel pri tem ostane, in tudi po tlejš ne mine, ako nepotrebna ali neprevidna omika priprostega duha ne prežene.

(Dalje prih.)

Tečno učilo.

K a z a v n i p o d u k.

Poljski pridelki.

S n o v a. Zelje, špinjača, salata, kumara, retkev, krompir, repa, pesa, koren, čebula, česen, fižol; grah, bob, leča; pšenica, rež, ječmen, oves, ajda, koruza; lan, konoplja, ogeršica; detelja.

U č b a. Zelje zraste na zelniku, naredi glave, ktere se porežejo in na nožih zrežejo; potem se tako zelje dene v kad kisat, in je čez leto dobra prikuha. — Špinjača ima lepo zelene peresca in je tudi dobra prijed pri mesu. — Salata je več plemen. Je zgodnja in jesenska, mala in glavnata salata. Kako se salata za jed pripravlja? — Kumare imajo serčasto in zobčasto perje, mehko steblo, rumen cvet in okrogel stručast sad, kateri je naj pred zelen, zrel pa rumen. Kumare so kuhane in sirove dobre za jed. — Retkev je večidel črna, pa tudi bela in ru-deča, in ima ojster okus. — Krompir je iz Amerike k nam prinesen.

*) Ali nam ne svedočijo tega prvi izdelki človeškega uma: pravljice in druge čudne zgodbe, ktere je človeštvo v dobi svoje mladosti spisalo! Pis.

Sadé ga po velikih prostorih; kako? Ima zelnato pernató steblo, belkast ali višnjevkast cvet, droben zelen sad, ki ni za jed; pri koreninah pa ima mnogo podzemljic, ki so dobra jed za ljudi in živino. — Repa ima bolj majhno zeleno perje, pa debele podolgovate in okroglo ploščate podzemljice. Repo sejejo. Tudi repa je dobra jed za ljudi in živino. — Pesa je zeló repi podobna, samo da ima bolj visoko perje in rudeče podzemljice. Pesa se večidel tako za jed pripravlja, kakor salata. — Koren je belega, rumenega, debelega in drobnega sadú ali plemena, in se tudi seje. — Čebula ima za pest debel koren, votlo steblo in enako koreninsko perje, in cvete belo. Kakšen okus ima čebula? Čemu je? Česen ima gosto skup zraščen koren, pri katerem se derží mali šopek; zgoraj ima votlo, golo steblo in bel cvet. Kakšen okus ima česen? Čemu je? — Fižol je več plemen; je nizki in visoki, okrogli, podolgovati, drobni, debeli, rudeči, beli, pisani, zeleni, rumeni i. t. d. Zernje je v stročju, in je za jed; slama pa je za klajo. — Grah se seje ali sadi večkrat čez leto, ker naglo raste in ima dobro stročje in zernje. — Bob se povija nakviško po preklah ali vervicah, cvete belo grojzdičasto, in ima močno in debelo stročje. Pregovor pravi: „Bob skoz gojzd, močnik do praga!“ Kaj je to? — Leča ima černe stebila, cvete višnjevkasto, in ima kratko stročje. — Fižol, grah, bob in leča se imenuje sočivje. — Pšenica je mnogih plemen. Pri nas je navadna golica in pa osinka, ta ima osine, una pa ne. Oboja pa je bela, ali rumena, ali pa rujava, t. j. ima bele, ali rumenkaste, ali rujave, ali rudeče klase. Dalje je pšenica zimna ali jarina. Pšenica nam daje lepo in dobro pogačo. — Rež je imenitno žito; je tudi zimna in jara. Režen kruh je navadni domači kruh. — Ječmen je tudi zimni in jari, in je več plemen; je šest in štiri verstnat in ploščat; se rabi za pšeno, za kruh, za ol, za konjsko pičo i. t. d. — Oves je tudi več plemen in povsod rad raste; nima klasov, ampak latje, in se rabi v smes za kruh, za pšeno, posebno pa za konjsko in drugih žival pičo. — Ajda je dvojnega plemena, drobna in pa debela. Ne raste enako drugemu žitu v klase ali latje, ampak je cvetica z verhi; ima beli cvet polnega medu, ki dalječ diši in ga čebele pridno iščejo in nabirajo. Ajdova moka je dobra za kruh in žgance. — Koruza ali turšica je tudi v Ameriki domá, kakor krompir; ima ravno steblo, ki zraste 3 — 6' visoko; ima dolgo suličasto perje in dvojni cvet, in naredí storže, kateri so v

nožnici, in imajo obilo zernja. Zernje je rumeno, nektero pa tudi belo, rudeče i. t. d. Turšična moka je dobra za kruh, za žgance in za pičo živalim. Osmukani storži ali prazni so dobri za kurjavo; slama daje dobro klajo, in se rabi tudi za posteljo. — Lan sejejo kakor žito; ima tanke bilke, suličaste in ozke listike, in cvete lepo višnjevo. Lan populijo, razgernejo, odsemijo, starejo, da je predivo, ktereга potem omikajo in spredejo. Kaj se dela iz preje? Laneno seme dá olje za luč. — Konoplja ima ravno lesenasto steblo in zraste skoro 10' visoko, ima ozko podolgasto perje, in po vsem stebalu cvet. Konoplja se kakor lan prideluje, in daje močnejšo obleko, močne vervi, močne mreže i. t. d. Konopno seme mnogi ptiči radi zobljejo. — Ogerščica ima visoke vejnate stebila, podolgasto suličasto perje in rumen cvet. Ogerščino seme daje veliko olja. — Detelja raste kakor trava, in je za živino zelena in suha dobra, zdrava in redivna klaja. — Naštejte še enkrat vso zelenjavo, vse korenstvo, vse sočivje, vse žita in vse predivnate rastline!

Iz zgodovine kerščanske ljudske šole.

(Dalje.)

II.

Da bi zasluęe Karola Velikega in njegovih naslednikov za ljudsko šolo prav čislali, nam je potreba vediti, kaj da so bile tisti kapitulari (Capitularien), ktere so dajali frankovski kralji kot postave vezavne za vse podložne po deržavi. Posvetovali in stavili so te ukaze po deržavnih zborih; povabljeni so pa bili k njim vsi imenitni, med temi pa tudi škofje in opati po deželi. Kar je deržavni zbor sklenil, razposlali so kapitularu v kraljevem imenu po vseh deželah; v posebnem zboru so se pa duhovni gospodje v tej priliki, ko so skupaj bili, kot cerkven shod (sinoda) posvetovali zastran čisto cerkvenih zadev. Tako je postal vsak deržavni zbor tudi provincial - concil, kakor tudi provincial - concil deržavni zbor. Pobožni knezi so v podporo cerkvenih postav ponudili svojo deželno oblast, kar so škofje z veseljem sprejemali, zavoljo tega so radi vidili, če že sami niso tirjali, da so se sklepi v sinodi storjeni jemali tudi med kapitulare. Kdor to prezira, bo tedaj marsiktere zasluęe

pripisoval samo deželski oblasti, kar se pa vendar mora večidel cerkvi v čast šteti. Zavoljo tega pa vendar zasluge Karolnove niso nič manj vredne; zmirom ostane izmed vseh frankovskih kraljev pa tudi izmed vseh knezov po keršanskem svetu tako izversten, da se mu imajo potomci globoko zahvaljevati.

Ob času Karola sta prišla dva Irca v frankovsko kraljestvo; ponujala sta modrost na prodaj; tirjala sta pripravnih krajev, pripravnih sere, ter živeža in stanovanja za svoj nauk. Karol si je bil namenil, modrosti kupiti za svoje ljudstvo, ktero je po očetovo ljubil. Obderžal je une dva Irca v svoji državi, in si je vse prizadeval, da bi svoje ljudstvo na najvišjo stopnjo duševne omike povzdignil. Naj višja omika je pa veljalo temu možu keršansko izobraženje; tedaj je hotel to zopet naravnati, kar je preteklo stoletje pokončalo; kar mu je pa zapustilo kerščanske omike, hotel je pa bolj popolnoma storiti. Mogočni kralj je popotoval od šole do šole, je učence sam izpraševal in opazoval pomanjkljivosti pri učenikih kakor navdušen prenarejavec (reformator). Najdel je marsikaj žalostnega, — tukaj široke prostore, ktere je sovražnik v puščave spremenil, tam pa dušne pastirje, kateri niso mogli s pridom učiti tega, česar je njim primanjkovalo, — tam zopet šole, katerih ni nihče obiskoval i. t. d.

Nekaj let pred Karolom je pobožni Hrodegang, škof v Metz od l. 742. — 766. po vodilu sv. Benedikta naredil vodila za svetne duhovne, ki so živeli najbližje škofa. V svoji hiši pod svojim vodstvom jih je zbral, da so skupaj molili in delali, in škofje od blizo in dalječ so ga posnemali. Tako so postale društva kanonikov pri škofijskih cerkvah ali domkapiateljnih. Njih vodilo jim je ukazovalo, pred vsem odgojevati mladino, da bi se zadostilo silnim potrebam tistih časov in se izrejevali goreči in verli duhovni, — zraven tega pa da bi se tudi ljudstvo bolje poučevalo. Vodja teh naprav se je imenoval scholasticus, ktero ime je še dan današnji navadno.

Te škofijske šole je najdel Karol Veliki, ko je bil kralj pomaziljen, v Metz-u in po drugih mestih, ko so se ravno začenjale. Kapitular od leta 787. zapoveduje po vseh škofijah in samostanih šole napravljati, kjer jih še ni bilo. — Kapitular od leta 789. pa to v novič zaterduje in pristavlja, da naj se uči po teh šolah brati, pisati, prav govoriti in peti. Karol je posameznim duhovnom v novič dolžnost nakladal, dečke po svo-

jih farah v branji in petji podučevati in jim veljuje, da naj vsako leto pridejo k škofijski cerkvi, kjer jih bodo podučili, kako da naj opravljajo svojo službo, in ktere da so nove postave. Cesarskim pošiljavnim knezom (Sendgrafen) je pa naročeval posebno na to gledati, da bi se te postave spolnovale.

(Dalje prih.)

Kratek obris godbine povestnice.

(Dalje.)

V prvi polovici 16. stoletja je nebeška umetnost glasbina jela nekako propadati. Po cerkvah se ni gledalo več ne na besede, ne na napeve, ki so se sploh od posvetnih, celó od pohujšljivih in umazanih pesem v božjo hišo preselovali in pri božji službi se prepevali.

Take nespodobnosti so storile, da se je o tridentinskem zboru l. 1562. tirjalo, naj se vsakoršna glasba in vsakoršno petje pri službi božji prepové in za vselej iz cerkve odpravi. Nočem preiskovati, ali je bila taka tirjatev opravičena ali ne; prenapeta pa je bila gotovo. Kdor jo je izprožil, je gotovo zamašene ušesa imel, in bi bil dosledno mogel tudi milim ptičicam v zraku prepovedati, z veselim žvergolenjem stvarniku peti svojo: „Hosanna!“

Glasboljubni cesar Ferdinand I. si je vse prizadjal, da je cerkvene predstojnike pregovoril, da niso glasbe sploh, temuč le nespodobno in necerkveno izobčili in v cerkveno prekletstvo obsodili. Že takrat imenitnemu Palestrinu zapovedó očetje tridentinskega zbora, naj poskusi dokazati, ali je mogoče izogniti se vse posvetnosti v glasbi cerkveni. Ta je spisal 3 maše, ktere so l. 1565. poskusili, in kterih tretja (Missa papæ Marcelli) je zadostila vsem tirjatvam. Tako sta bila cesar Ferdinand I. in Palestrina rešitelja godbe cerkvene.

Giovanni Pierluigi da Palestrina, roj. l. 1524. v mestu Palestrini blizo Rima, se je učil glasbe v šoli imenitnega Goudimel-a v Rimu. L. 1551. je bil pridružen papeževim pevcom, pa kmali potem odpravljen, ter je v silni revšini živel. L. 1561. pa je bil za papeževega glasbovodja izvoljen in je bil mnogo spoštovan in slavljen. Njegove skladbe, kakor tudi njegovo šolo so v visoki časti imeli Rimljani. Ponižni

mojster pa je začetnik nove dobe za glasbo cerkveno, ter je ostal skozi celo stoletje svitli izgled vsem skladateljem. „Impropria“, ki jih še zdaj vsako leto veliki teden v Rimu pojó, je spisal l. 1560. Umerl je l. 1594. Njegov „Miserere“ se poje v Rimu veliki petek.

Goudimel, znameniti mojster in učitelj Palestrinov, je bil rojen l. 1510. v „Franche Conté“. V Rimu se je glasbe izučil, je bil potem slavit učitelj v Rimu do l. 1555. Potem pa se je vernil na Francosko, je postal kalvinist, in je bil 24. avg. l. 1572. v strašni sv. Jerneja noči umorjen.

Giovanni Maria Nanini, Palestrinov naslednik, imeniten skladatelj, je bil rojen l. 1540. v Balerani, in je umerl 11. marca l. 1607. v Rimu. Njegove dela so Palestrinovim enake.

Gregorio Allegri, po vsem svetu znani skladatelj, učenec Naninija, je bil rojen l. 1580. v Rimu, in je umerl 18. febr. l. 1640. Njegov „Miserere“, ki ga pod smertno kaznijo ni smel nihče prepisati, pojó še zdaj vsako veliko sredo popoldne ob 4. uri v sikstinski kapeli v Rimu.

Tomaso Ludoviko della Vitoria, rojen l. 1560. v Arili na Španjskem, se prišteva naj imenitnišim skladateljem.

Tomaso Baj, roj. l. 1650., † l. 1714. v Rimu si je veliko slavo pridobil s svojim „Miserere“, ki ga še zdaj vsaki veliki četrtek v Rimu pojo.

Giambattista Pergolese, roj. 3. jan. l. 1710., umerl 26. marca l. 1736. v Rimu, je slavit skladatelj napeva „Stabat Mater“ (Žalostna je mati stala) v duhu Palestrinovem.

(Dalje prih.)

Opominek za učitelja.

mesca rožnika.

Šola je veža občnega življenja. Skerbi, da otroci ne pridejo nepripravljeni vanj. — Razlagaj učencom kaj od hudih vremen, in povej jim, kako naj se takrat varujejo domá in zunaj dóma. Podučuj tudi, kako naj se ravna s takimi, ki jih je strela zadela. O tem času se že otroci radi kopat hodijo; povej jim tedaj, kako se morajo vesti in varovati pri kopanju. — Nedeljskim učencom pokaži kake zdravilne in stru-

pene zeli in gobe, in povej kako bi se pomagalo takim, ki bi kako strupeno zel ali strupeno gobo vžili. — Nabiraj češnjeve peške; na vertu pa pridno zatiraj plevel in o suši prilivaj.

Zastavica.

Pod germom tiho spim,
Po noči se zbudim,
Kot iskra se bliščim,
Po zraku tud' zletim.

Imenozlaga (etymologie) farnih vasi na Kranjskem.

(Dalje.)

Nassenfuss: glej Madipedium.

Neostadium — Novo mesto.

Nesselthal — glej Koprivnik.

Neudek: Mirna od rečice Mirna; glej predej. (Neudek = navtik?)

Neul = Nevlje, ime očitno od zraven tekoče Nevljice.

Neumarktl: Teržič. (Terg verljivo od tergati, ker so nekaj navado imeli se pri kupčevanju za oblačilo vleči ali tergati, kakor še dan današnji mešetarji delajo. Po enakem tudi ime: seménj od zmenovati: zmenj (Tauschhandel), ker so si od konca, dokler ni bilo dosti denarja, le z menjevanjem pomagati mogli, posebno pri živini in žitu. Mehki z se je sčasom spremenil v terdega, kakor se tudi v več drugih besedah ne le v s, ampak tudi v c in š spreminja p. lazica = lesica, nizek = nisko, Zamelnik = Semlednik, Zatičina = Stičina, zapogati = špogati (zu sich biegen, unterhalten) i. t. d.

Neustift = pri novi Stifiti, kakor se samo vidi: poznejšega ptujobodnega izvira.

Neuthal = Špitalič: velja prednje.

Niederdorf = Dolenja vas: doljenja: pod Ribnico.

Nussdorf = Orehik; menda le Oretik od ob in reti (um fliessen, das Umflossene). Lega mora učiti, če je ta zlaga prava. Zakaj znalo bi tudi biti, da vas leži v kaki votlini, ali pa pri kakem griču, kateri ima podobo orehika.

Oberfeld: Verhpolje (Verpolje), vas pri Nevljah.

Obergörjach = Gorje — Obočnica, pravši: Obolšnica od oblo (länglicht): zraven ležeče dolgo ali podolgasto berdo. (Redko znana korenina.)

Obergurk = Kerka, glej predej.

Oberskrill = Zgornji škrl. Po Murko — tu pomeni škrl poprek ali na šev (diagonal). Tudi besedi škiliti, škilast imate enaki pomen, in se verljivo od tod izhajate. Lega teh vasi neznana: znabiti, da so na šev gore ali polja zastavljene.

Novice.

Iz Jelšan. Dragi „Tovars!“ Marsiktero veselo novico si nam že prinesel; vendar nas še ni nobena tako serčno razveselila, kakor ta le, ki smo jo prejeli 15. sušca t. l. od prečast. teržaškega konzistorija po ukazu našega sl. c. k. deželnega poglavarstva od 22. oktobra 1861. l. št. 17448/3675, ktere smo že davno željno pričakovali. Ponosno moram reči, da nam gorkejšje solnce sije, kakor Vam Krajncem, ker nismo še čuli, da bi bili Vi to dosegli, kar smo mi „teržaški Primorci“. Blagovoli nam toraj, dragi „Tovars“, da ti neizrekljivo veselje razodenemo! Veselja so se nam serca tajale in vroče solze vtrinjale, ko smo v neprecenljivem ukazu čitali tako le: *a) Vom Beginne des Schuljahres 1861 auf 1862 ist an allen Trivial-Schulen der Unterricht bloss in der Muttersprache der Lernenden zu ertheilen.* *b) Fortgangskataloge, Fleissnoten, Schulzeugnisse u. s. w. sind überall in der Unterrichtssprache auszufertigen.* *c) In allen Volksschulen wird der Unterricht im Gesange nach Möglichkeit zu ertheilen sein i. t. d.* Ali se Ti to dopade, dragi „Tovars“? To je gotovo dobro mazilo za rano, ki Ti jo je unikrat Triesterčni pisun učinil. Tudi on naj si zdaj strupeni jezik namaže, da Te ne bo več tako strastno popadal. (Nadjamo se pa, da se nad c. k. vladarskim ukazom ne bo repenčil, ter se bo rajše v kot stisnil.) Pri nas se je novi ukaz hipoma spolnovati začel. Vse nemške knjige sem berzo v kot zadegal; pa saj jih je bilo malo, ker šola je bila tukaj sploh slovenska; z nemščino smo se malo pečali; samo nemško branje in pisanje nam je bilo nekako posiljeno. Moji učenci so bili kaj veseli, ko sem jim oznanil, da se ne bodo nemški nič več učili, in da nam je tudi petje zapovedano. Do petja ima tukaj mladost veliko veselja. Poldrugo leto so se dozdej učenci radovoljno peti učili, in poprijeli so se tako slovenskih pesmic, da so navadne neprijetne čiške melodije popolnoma zapustili. Prepevamo pesmi iz knjižice „Šola veselega petja“, Praprotnikove in druge z gosp. Rihar-jevimi napevi. V cerkvi se vse po teh napevih poje. Tudi gosp. Adamič-evi napevi nam dopadejo. Da bi jih le še kaj na svitlo prišlo! Toliko veselja imajo učenci do petja, da jih ni iz šole spraviti, dokler kake ne zapojemo. Ako so v šoli nemirni, jih naj ložej umirim, ako jim žugam, da ne bodo po šoli peli. Glave imajo tukaj otroci tudi bistre; to pokaže, ker radi zastavice ugibljujejo, in včasi tudi kako zvito razvozljajo. Tako so tudi uno v „Tovarsu“ zastavljeno dobro razložili, da namreč od 20 delavcov vsak 10 kr. n. d. dobí in sicer prvi 1 denar, drugi 2, tretji 3 i. t. d.

Ko „Tovarsa“ v šolo prinesem, radovedno po pesmih in zastavicah poprašujejo. Veseli jih tudi uk o sadjoreji; zato nam je g. Stamecar s svojim spisom vstregel. Kar zadeva bogaboječnost, moram reči, da je mladost tukaj vesela, kadar se napeljuje h kaki pobožnosti. To sem se prepričal še lansko leto v postnem času, ko smo lepo navado vpeljali, da učenci vsako nedeljo popoldan križev pot molijo in zraven pojejo. Radi so v cerkev hodili in tudi odrasčene spodbujali.

— Tako, ljubi učitelji, le radi stopajmo po dobrih vodilih našega blagega „Tovarša“, da njegov glas ne bo samo šumel memo naših ušes.

Zdaj bratje, na noge;

Ne bojmo se truda,

Ker čas je zato;

Ne išč' mo medu;

Vsak svoje naloge

Marljivost bo čuda

Spolnujmo zvesto!

Nam dala sadu.

Leop. Kančnik,
učitelj.

Iz ribenške dekanije. Ljubi „Tovarš!“ sprejmi te le verstice v svoj list. Če Bog dá, ne bo brez sadu!

Pogosto se rabi sedanji čas geslo: „naprej!“ Tudi Tovarševih dopisnikov nekdo kliče „Slava!“ možem, ki imajo to vodilo. To po vsi pravici!

Opravičuje in poterjuje nam to pravilo potreba časa ali vsakdanja skušnja; saj, kdor ne gre naprej, gre nazaj ali pot rakovo!

Ni postatka v oziru uravnem. — Zares tedaj: „naprej!“ naj bo geslo naše tudi v šoli; če ne, — zastajali bomo v vednostih vseh! Tega Bog ne daj, da bi zastajali v dobrem za drugimi narodi mi Slovenci že o zjutranji zori, ko se je komaj še le prebudila Vila naša! —

Da bi se spešneje napredovalo v poduku ter izobraženji ljudstva, skerbí tudi dobrotljivo visoka vlada.

Stavijo se nove, ter potrebam časa primerne šolske poslopja. — Zrastlo jih je v malo letih tudi po Slovenskem obilno iz tal, večidel prav veličanskih. — Tudi Ti, ljubi „Tovarš!“ si že pohvalil marsiktero.

Pravica tirja, da se hvali, kar je vredno, pa tudi graja — ali vsaj molčí od tega, kar ne zasluži hvale.

Poslopje vsako — tudi šolsko — ne zasluži že hvale po zunanji veličanski podobi. Podobna je ta lahko pobožnosti farizejski, — ali pa praznemu klasu!

Ne zunanje, ampak notranje daje vrednost! To veljá tudi pri šolah in sicer v dvojnem oziru. Ni dosti, da je šola velika in košata, ampak dobra še le je, če je *a)* znotraj dobro in modro razdeljena, potem pa tudi *b)* še posebno, če je oskerbljevana in vredovana po modrih možeh in pridnih učiteljih. —

Vidil sem šolskih poslopij tu in tam zares veličanskih, p. v Dobropoljah, v Cerkljah pri Kranji, v Mernipeči i. t. d., toda poslopja so razdeljene, da se Bogu usmili! Tako je menda tudi, kakor pravijo, pri pohvaljeni šoli izanski.

Če hočeš viditi, ljubi čitatelj! šolo prav brez vse skaze in graje, pojdi v Sodražico v našo dekanijo. To ti je poslopje, ne le veličansko in prijazno zunaj, temuč tudi po pravi pameti razdeljeno znotraj; ni ga kotiča zastonj! Vsako je na pravem kraju, tako da bi bilo res želeti: naj bi se stavile šole po tem zgledu, večje ali manje po potrebah fare in ljudstva. Privošil bi tako šolo marsikteri fari še imenitniši, tudi dekanijiški, kjer še, Bog vé kaj, zaderžuje dotične

gospode in glave, da se ne prebudijo v tem. Se vé, da nimajo gesla: „naprej!“ ampak le: „biba leze, biba ni!“ —

Če ti je pa težko in predalječ iti v Sodražico pogledat res vse hvale vredno šolo, da bi še prepričal o resnici, ali da bi se napravila taka ali enaka dobra šola kje drugdej, moreš dobiti obris te šole v Ljubljani pri visokočast. škofijskim ogledu šol, g. kanoniku J. Zavašniku, ki bodo v tej reči gotovo vsakemu radi postregli. Ta za omiko in blažor naroda ves vneti gospod so si namreč preskerbela nalašč obris te šole in sicer da bi ga poslali kot ideal farnih šol po Slovenskem v razstavo v London. Če je ta obris tudi res dospel tje med znamenitosti vsega sveta, ne vem, pa namen že spričuje tega poslopja resnično izverstnost. —

Pa kako se je mogla postaviti tako lepa šola v Sodražici, v fari sicer ne ravno premožni? Posebna hvala in zahvala zato gre blagi in dobrotljivi rodovini Rudeževi, ki je posestnica ribenškega grada in patron far v Sodražici in v Loškem potoku — radovoljno darovala za zidanje soderske šole ne dosti manj ko 3000 gold. in potoške blizo 2000 gold. — Vsa pohvala pa gre tudi soderskim farmanom, ki so — prepričani, kakšen vir blagostanja in sreče je dobra šola v domači fari, — vterpeli v dveh letih zanjo še čez 8000 gold. Koliko pa tudi truda in terpljenja! Mogli so kupiti ne le prostor za stavbo, ampak so pridali še toliko, da ima prvi učitelj še lep vert za poboljšek svoje že sicer precej dobre službe. — Zraven tega so preskerbela še obilno drugega lepega prostora za vertno šolo in v dveh dneh prinesli še čez 300 divjakov na samo priporočenje duhovščine z lece. Kaj ne, lep začetik, pa tudi lep zgled drugim! Že iz tega se vidi, da soderska šola ni le zgled po stavbi, ampak tudi po oskerbljevanji in vredovanji. Obiskuje jo vsaki dan še čez 350 učenecov v dveh izbah. (Tretja stoji še prazna, dokler ne bo mogoče dostojne plače zagotoviti tretjemu učitelju.)

Kjer pa že imate prostornih šol, skerbite, ljubi Slovenci, in posebno vi, predragi učitelji, da vam ne bodo stale brez prida, ker „kamnje iz zida bo pričevalo zoper vas“ so pri blagoslovljenji omenjene nove šole po s. pismu rekli naš mnogozaslužni g. dekan.

Zares! kjer so tak skersten in neutrudljiv oče šol, ondi se je tudi nadjati dobrega vspeha!

Ne bom slavil možá že mnogokrat poslavljenega; poslavil ga je presvitli cesar sam „z zlatim križem za zasluge“. So gospod ne le zgled duhovnu na leci, v spovednici neutrudni, v pobožnosti goreči, pri gospodarstvu modri, ampak čez vse ljubeznjivi so do mladine in učiteljev! — V domači šoli se trudijo že priletni in po vedni bolehnosti oslavljeni mož še sami s podučevanjem, in drugim šolam njim zročenim so zvest vodnik. Veselja se more tajati serce slišati ob šolskih preskušnjah njih prijazne in v dno serca segajoče nagovore do otročičev, in ob učiteljskih shodih do učiteljev. Te sklicujejo najmanj po štirikrat na leto; prijazno sprejemajo misel vsakega, prizanesljivo prevdarjajo, ter podučujejo večidel vsakibart po 5 ur brez prenehanja, pa tudi vse (kakih 14 učiteljev in več duhovnih gospo-

dov) pogostujejo prav radodarno. — Bog ohrani možá v blagor Slovencom! Ti pa, mili narod! moli zanj; on ti je in še bo velik dobrotnik; zanamci ga bodo slavili vredno. Pri Bogu ga pa čaka gotovo obilno plačilo! —

(Konec prih.)

Iz Ljubljane. Zopet imamo eno knjižico več za našo ljubo mladino. V g. Jož. Rud. Milic-ovi tiskarnici je ravno kar na svetlo prišel **Sv. Anton**, pušavnik in opat v Egiptu, očač menihov in pušavnikov na Jutrovem. Prigodba iz tretjega in četrtega keršanskega stoletja s kratkimi premisliki za spoznanje resnice in bogoljubno življenje. Poslovenil Anton Pintar, fajmošter v Zalem logu. Z dovoljenjem visokočast. ljublj. škofijstva. — Ta knjižica je polna lepih naukov za mladost in za odrasčene, in jo tedaj vsem, posebno pa g. g. šolskim prednikom in učiteljem prav živo priporočamo, da bi jo kupovali in rabili za šolske darila. Velja 40 kr. n. d.

Iz Ljubljane. Kdor ni verjel, kakšno silno moč imajo narodne viže do domačih sere, se je o tem gotovo zadosti prepričal nebohodni dan popoldne, ko je prišel 2. bat. našega domačega polka iz Laškega v Ljubljano, čigar izverstna godčevska banda je pri slovesnem vhodu v mesto igrala premile domače melodije: „Pridi Gorenec!“ — „Hej Slovenci!“ — „Mila lunica“ — „Kje dom je moj?“ i. t. d. — Slava — in živioklici preobilne množice so priserčno pozdravljali vso pot naše verle rojake, kateri so živo pokazali, da njih serca, kakor vselej, bijejo za Boga, cesarja in domovino. — Slava!

P o v a b i l o

na naročbo „Učiteljskega Tovarša“ za drugega pol leta 1862.

S tem mescom bo minula prva polovica II. tečaja našega „Tovarša“. Slava in preserčna hvala bodi vsem njegovim prečastitim naročnikom, blagim podpornikom in milim prijatlom, ktere zopet lepo prosimo, da bi ga tndi še za naprej tako blagovoljno podpirali! Tiste gospode, kateri so bili le za pol leta naročeni, pa prijazno spominjamo, da bi se zdaj zopet oglašili in naročnino doplačali. Novim naročnikom še lahko damo vse do sedanje liste. Naročnina je, kakor je bila o novem letu: za celo leto 2 gold. 50 kr., za pol leta pa 1 gold. 30 kr.

Vredništvo in založništvo.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.